

UDK 902.6(474.5)

Jauneikių (Joniškio raj.) V—XI a. kapinynas (2. Ginklai)

Vaškevičiūtė I.

1. Įvadas. Daliai baltų genčių būdingas paprotys laidoti vyrus su ginklais. Ypač daug ginklų randama žiemgalių kapinyuose. Jauneikiuose jų rasta daugiau nei darbo įrankių. Ginklai sudaro net 23% visų radinių, nors jie nėra įvairūs: tai kovos peiliai, kalavijai ir ietys.

Siame straipsnyje skelbiami duomenys apie Jauneikių (Joniškio raj.) kapinyne 1975—1976 m. rastuosius ginklus.

2. Kovos peiliai

Jų rasta 68 (22 — VI—VII a., 36 — VIII—XI a. kapuose, likusieji — pavieniai). Kovos peiliai ne visi vienodi, išskirtini: 1) platieji kovos peiliai, archeologinėje literatūroje kartais vadinami plačiaisiais kalavijais, ir 2) ilgi siaurieji kovos peiliai. Pastaryjų dalis turi geležiniu žiedu apkaustytą rankeną, o keliolika siaurųjų kovos peilių yra su įstrižai užsmailinta ne trumpesne kaip 20 cm geležte, ir jie vadinami kovos, arba smogiamaisiais, peiliais¹.

2.1. Platieji kovos peiliai-kalavijai (pav. 1 : 1). Jų rasta 37 (VI—VII a. kapuose Nr. 453, 454, VIII—XI a. kapuose Nr. 31, 43, 49, 62, 64, 89, 100, 103, 113, 130, 141, 149, 151, 157, 159, 172, 185—188, 200, 218, 223, 228, 244, 252, 254, 260, 272, 274, 287, 328, 351, 356 ir 1 pavienis). 27—53 cm ilgio masyvūs peiliai plėtėja nuo medinės rankenos, viršūnės link ir netoli geležtės galo paplatėja iki 3,4—8,1 cm. Jų galas įstrižai nusklembtas, nugarėlė tiesi.

Rasta ir 14 nedidelių, vos 13—24 cm ilgio, bet tokios pačios formos peilių-kalavijų (k. Nr. 138, 193, 211, 212, 218, 281, 288, 289, 299, 311, 333, 344 ir 2 pavieniai).

Archeologinėje literatūroje yra įsivyravusi nuomonė, jog tokie maži peiliai negalėjo būti naudojami kaip ginklai ir greičiausiai į kapą buvo dedami kaip simbolinė įkapė². Be Jauneikių, Lietuvoje jų rasta Valdomų (Šiaulių raj.), Linkaičių (Joniškio raj.), Jakštaičių—Meškių (Šiaulių raj.), Pavirvytės—Gudų (Akmenės raj.) kapinyuose.

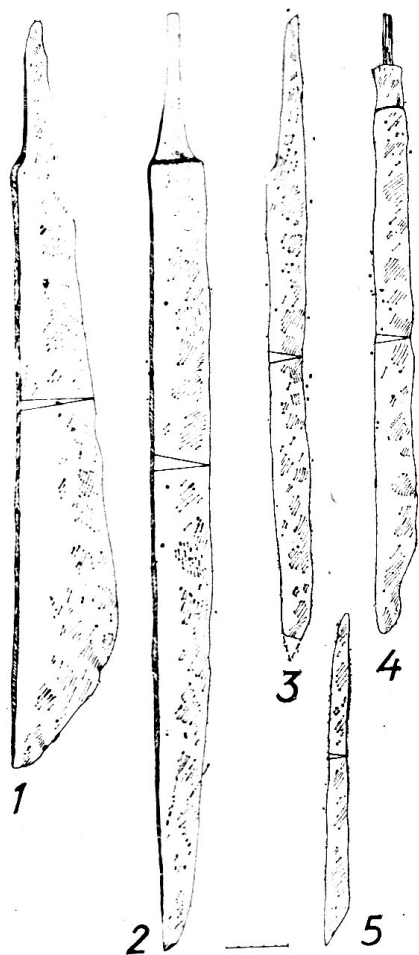
Kape Nr. 218 rasti vienas virš kito padėti 2 platieji kovos peiliai: viršutinis 33 cm, apatinis — 13 cm ilgio.

Jauneikiuose 2 platieji kovos peiliai rasti kapuose kartu su ietigaliais profiliuota plunksna ir įmoviniais kirviais. Šie kapai datuojami VI—VII a. Likusieji rasti kartu su įmoviniais ietigaliais lauro lapo formos plunksna ir siaura ilga plunksna, žiediniu smeigtuku, lankinėmis aguoninėmis segėmis, įvijinėmis masyviomis apyrankėmis — t. y. VIII—XI a. kapuose. Va-

dinasi, žiemgaliai plačiuoju kovos peiliu naudojami nuo VI a. iki pat X—XI a.

Platusis kovos peilis-kalavijas buvo paplitęs ne tik tarp žiemgalių, bet ir tarp žemaičių ir latgalių³.

2.2. *Ilgi siaurieji kovos peiliai* (pav. 1 : 4). Iš 16 rastų 11 turi žiedus ant įkotės (k. Nr. 371, 390, 431, 433, 447, 451, 460 ir 4 pavieniai). Jų ge-

1 pav. Jauneikių VI—XI a. kapinyno kovos peiliai ir kalavijai. 1—platusis kovos peilis-kalavijas (k. Nr. 113), 2—vienašmenis kalavijas (k. Nr. 377), 3—ilgas siaurasis kovos peilis-kalavijas (k. Nr. 455), 4—ilgas siaurasis kovos peilis su žiedu ant įkotės (k. Nr. 371), 5—kovos peilis (k. Nr. 416)

ležtės 17—47 cm ilgio, 2,6—3 cm pločio, ant ilgos ir plonos įkotės prie geležtės yra geležinis 2,4—3 cm pločio, 1,5 cm skersmens cilindro formos žiedas. Juo, matyt, buvo apkaustyta medinė kovos peilio rankena-kotas, kurio išlikę menki fragmentai. Tokio tipo ginklų randama retai. Jauneikių kapinynas kol kas yra vienintelė vieta Lietuvoje, kur daugiausia rasta kovos peilių su žiedu ant įkotės.

Be Jauneikių, yra žinoma tik keletas jų radimo vietų: 2 rasti Plinkaigalio kapinyne (Kėdainių raj.) kapuose Nr. 93, 223⁴, 1 saugomas Biržų kraštotyros muziejuje, tačiau jo radimo vieta nežinoma⁵. Keletas tokio tipo peilių rasta Latvijoje⁶.

Jauneikiuose jie rasti kartu su lankine pelėdine sege, lankine gyvuline sege, nuokamieniais smeigtukais, Plinkaigalio kapinyne — kartu su lankine ilgakoje ir lankine trikampe kojele segėmis. Taigi kapai su šio tipo kovos peiliais datuoti V—VII a.

Ilgi siaurieji kovos peiliai be rankenos apkaustų (pav. 1 : 3) rasti 5 (k. Nr. 57, 277, 457, 461 ir 1 pavienis). Šių peilių nugarėlė taip pat tiesi, yra smailūs. Jų įkotė ilga, plokščia, geležtė 32—43,5 cm ilgio, 2,3—3,6 cm pločio.

Tokios formos kovos peiliai, tyrinėtojų nuomone, yra vienašmenių kalavijų be skersinių prototipas⁷. Dažniausiai jų randama Lietuvos pajūrio srityje, taip pat šiaurės ir vidurio Lietuvoje. Jauneikių kapinyne 2 peiliai rasti VI—VII a. kapuose kartu su įmoviniais ietigaliais profiliuota ir lauro lapo formos plunksnomis (k. Nr. 457, 461). Kiti 2 peiliai rasti vēlesniuose, X a., kapuose kartu su įvijine apyranke, pasagine sege daugiakampėmis galvutėmis, kabliuku ir kilpele užsibaigiančia antkakle. Vakarų Lietuvoje, kur kovos peilių randama dažniau, jie datuoti taip pat VII—X a., nors labiausiai buvo paplitę VIII—IX a.⁸

2.3. *Kitos formos kovos peiliai.* Kiek skiriasi likusių 15 kovos peilių forma (pav. 1 : 5) (k. Nr. 2, 27, 94, 289, 389, 416, 423, 441, 446 ir 6 pavieniai): jų nugarėlė tiesi, geležtė tik prie viršūnės nuo ašmenų pusės stauga smailėja, panašiai kaip plačiųjų kovos peilių. Jie 24—29 cm ilgio, geležtės — 1,8—2,8 cm pločio, įkotės — 5—8 cm ilgio. Jauneikių kapinyne 7 tokie kovos peiliai rasti VI—VII a. kapuose kartu su įmoviniais ietigaliais profiliuotomis ir lauro lapo formos plunksnomis, juostinėmis apyranėmis, kiaurakžmiais smeigtukais, 2 (k. Nr. 94 ir 298) — vēlesniuose kapuose (kapai apardyti, kitų įkapių neaptikta, tačiau pagal laidojimo vietą jie datuoti IX—XI a.).

Jauneikių kapinyne archeologinė medžiaga rodo, kad kovos peiliais žiemgaliai naudojami nuo V—VI iki pat X—XI a. Per visą šį laikotarpį naudoti ir platieji kovos peiliai-kalavijai ir ilgi siaurieji kovos peiliai. Iš jų tik V—VI a. kovos peilių rankenos apkaustytos geležiniu žiedu prie geležtės. Likusiųjų peilių rankenos išties medinės. Nors kovos peiliai naudoti 6 šimtmečius, bet plačiau — VIII—X a. Panaši padėtis ir kaimyninėse srityse: Kurše, Žemaitijoje, Latgaloje — ten jų daugiau rasta IX—XII a. kapuose⁹.

3. Vienašmeniai kalavijai

Vienašmeniai kalavijai rasti 2 (pav. 1 : 2) (k. Nr. 377, 455). I kape rastas kalavijas 71,5 cm ilgio, geležtė 4 cm pločio, nugarėlė 1,3 cm storio, ant įkotės išlikę medinės rankenos pėdsakai. II kape išlikusi kalavijo dalis 47 cm ilgio, geležtė 3 cm pločio ir 0,5 cm storio. Kalavijai, kaip ir kovos peiliai, šiame kapinyne rasti be makšties. Šalia vienašmenių kalavijų gulėjo stambūs įmoviniai kirviai, įmoviniai ietigaliai lauro lapo formos ir rombine plunksnomis, lankinė skliutakojė segė. Remiantis šiais radiniais, kapai datuoti VII a.¹⁰

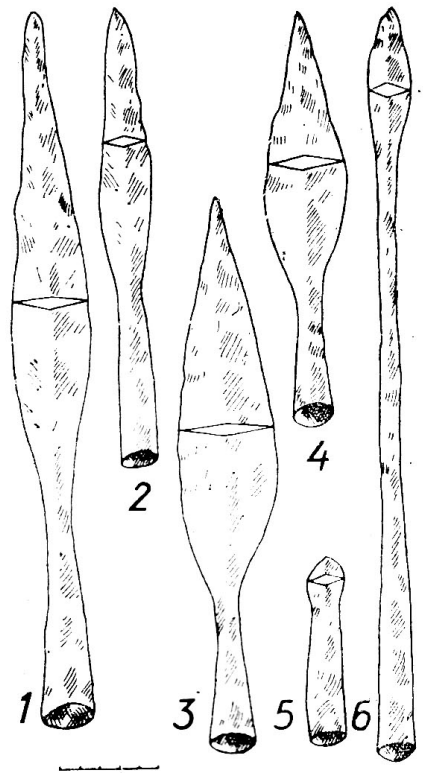
Vienašmeniai kalavijai be rankenos skersinių palyginti retai randami ir kituose žiemgalių kapinyuose, tik Lieporiuose (Šiaulių raj.) rastas 1 kalavijas¹¹. Dabar turima medžiaga rodo, kad ir vienašmeniai, ir diviašmeniai X—XIII a. kalavijai su metaliniais rankenos skersiniais žiemgalių nebuvo naudojami — jų nerasta nei Jauneikių bei Valdomų ir Linksmučių kapinyuose. Pavirvytėje rasti tik degintiniuose, žiemgaliams nebūdinguose kapuose. Retai jų randama ir Latvijoje gyvenusių žiemgalių kapuose, — ir čia plačiau buvo naudoti platieji kovos peiliai.

Vienašmenių kalavijų Lietuvos pajūrio srityje aptinkama V a., ypač gausiai — VII—VIII a. kapuose¹².

4. Ietigaliai

Ietigaliai — viena būdingiausių vyro žiemgalio įkapių. Jauneikiai — vienas iš nedaugelio kapinytų, kuriame rasta tiek daug ir tokių įvairių iečių antgalių. Iš viso kapinyne rasti 232 ietigaliai (184 — kapuose, 48 — pavieniai). Didžioji jų dauguma (217) — įmoviniai, tik 15 — įtveriamieji. Įmoviniai ietigaliai išsiskiria ir formų įvairove. Rasti 6 formų iečių antgalių: karklo lapo, lauro lapo, rombine, profiliuota, siaura ilga plunksna ir juostiniai.

4.1. *Ietigaliai karklo lapo formos plunksna* (pav. 2 : 1, 2). Jų daugiausia — 71 (k. Nr. 43, 49, 68, 78, 101, 107, 111, 113, 122, 123, 127, 135, 158,

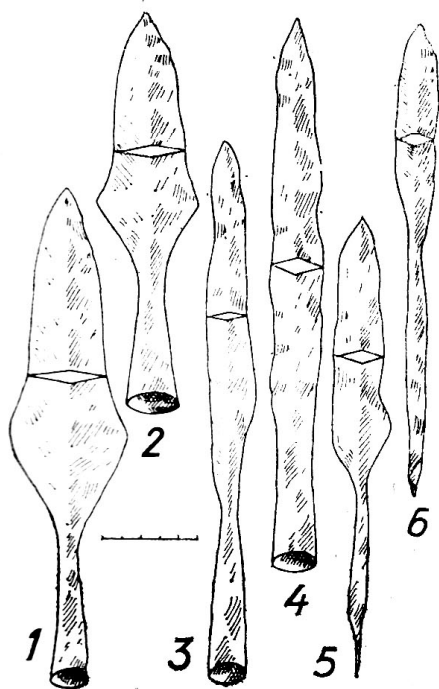
2 pav. Jauneikių kapinyno ietigaliai. 1, 2 — karklo lapo formos plunksnomis (k. Nr. 294), 3, 4 — lauro lapo formos plunksnomis (k. Nr. 466), 5, 6 — rombo formos plunksnomis (k. Nr. 390, 135)

163, 172, 177, 179, 180, 182, 200, 209, 213, 217, 228, 231, 233, 234, 260, 264, 272, 274, 290, 294, 309, 311, 333, 342, 344, 358, 365, 458 ir 9 pavieniai). Ietigaliai 18—39, plunksna 10—25,5 cm ilgio, 2—3,6 cm pločio, įmova visada trumpesnė už plunksną.

Sios formos ietigalių daugiausia rasta Lietuvos teritorijoje, jie datuojami VII—XII a.¹³ Jauneikiuose 1 ietigalis rastas VII a. kape Nr. 458 (kapas apardytas, be ietigalio, jame buvo tik įmovinis kirvis. Kapas datuotas pagal jo topografinę padėtį), kiti visi — kartu su VIII—XI a. radiniais — žiediniais smeigtukais, lankinėmis aguoninėmis segėmis, antkaklėmis su kabliuku ir kilpele, įvijinėmis ir kario apyrankėmis.

4.2. *Ietigaliai lauro lapo formos plunksna* (pav. 2 : 3, 4). Pagal gausumą šiame kapinyne jie užima II vietą — rasta 58 (k. Nr. 22, 33, 37, 60, 64, 70, 77, 93, 100, 111, 122, 125, 130, 138, 144, 151, 158, 180, 186, 189, 211, 222, 223, 230, 231, 252, 260, 268, 291, 309, 311, 317, 336, 351, 383, 416, 433, 454, 455, 461, 465, 466 ir 10 pavienių). Ietigaliai 12,5—27 cm ilgio, plunksnos ilgis — 10—16, plotis — 2,2—5 cm. Tik kapuose Nr. 64, 100, 186, 260, 291, 336, 454 rasti žymiai didesni ietigaliai — 27—44 cm ilgio.

Dažniausiai šios formos iečių antgalių randama žiemgalių, žemaičių ir kuršių VII—VIII a.¹⁴ gyventuose plotuose, nors juos naudojo ir kitos baltų gentys. Jauneikių kapinyno medžiaga rodo, kad šios formos ietigalius čia naudojo kiek ilgesnį laiką. Šalia kapų, kuriuose lauro lapo formos plunksna ietigaliai rasti kartu su lankinėmis gyvulinėmis, lankinėmis

3 pav. Jauneikių kapinyno ietigaliai. 1, 2 — profiliuota plunksna (k. Nr. 413, 415), 3 — siaura ilga plunksna (k. Nr. 78), 4 — juostinis (k. Nr. 50), 5, 6 — įtvėriamieji (k. Nr. 230, 71).

skliutakojėmis segėmis, kiaurakryžmiais smeigtukais (VII a.), ietigaliai rasti ir kapuose, kurių įkapės (lankinės aguoninės segės, žiedinis smeigtukas, masyvios ir įvijinės apyrankės) datuojamos VIII—XI a.

4.3. *Ietigaliai rombine plunksna* (pav. 2 : 5, 6). Jų rasta 27 (k. Nr. 2, 14, 19, 20, 135, 149, 348, 350, 377, 383, 389, 390, 393, 413, 465, 466 ir 10 pavienių). Šie ietigaliai pagal plunksnos santykį su įmova skiriami į 2 pogrupius.

I pogrupiui priklauso ietigaliai su ilga plunksna ir trumpa įmova (k. Nr. 2, 14, 19, 413); juos tyrinėtojai priskiria įmovinių ietigalių rombine plunksna I potipiui¹⁵. Šių ietigalių plunksnos 11, 14, 17, įmova — 6—7 cm ilgio. Jie rasti kapuose kartu su juostine apyranke, lankinės segės, užsibaigiančios buoželėmis, fragmentu. Kapai datuoti VI—VII a.

II pogrupiui priklauso ietigaliai su ilga įmova ir trumpa plunksna (k. Nr. 135, 149, 348, 350, 383, 389, 393, 465, 466); juos tyrinėtojai priskiria įmovinių ietigalių rombine plunksna III potipiui¹⁶. Ietigalių įmova 23—26, plunksnos — 3—7 cm ilgio. Ietigaliai rasti kapuose kartu su lankine gyvuline, lankine ilgakoje segėmis, kabliuku ir kilpele užsibaigiančia antkakle, plačiuoju kovos peiliu. Įkapės rodo, kad ietigaliai buvo pradėti naudoti VI a. ir išsilaikė iki IX a.

Daugiausia šių ietigalių randama šiaurės ir vakarų Lietuvoje bei Latvijoje¹⁷.

4.4. *Ietigaliai profiliuota plunksna* (pav. 3 : 1, 2). Jų rasta 22 (k. Nr. 390, 396, 415, 438, 443, 452, 453, 457 ir 13 pavienių) — jie 19—28 cm ilgio, plunksnos — 13—17 cm ilgio, 3—4,6 cm pločio. Plunksnos nuo įmova stambiai plėtėja, o nuo ryškių petelių siaurėja.

Tokio tipo ietigalius tyrinėtojai priskiria profiliuotų ietigalių V potipiui¹⁸. V. Kazakevičius juos datuoja VI a.¹⁹, kitų tyrinėtojų nuomone, jie

buvo naudoti dar ir VII a.²⁰ Latvijoje rastieji yra kiek ankstesni — V—VI a.²¹

Jauneikių kapuose ietigaliai profiliuota plunksna rasti kartu su lankine gyvuline ir lankine pelėdine segėmis, nuokamieniu smeigtuku, juostine apyranke. Kapai datuoti VI—VII a.

4.5. *Ietigaliai siaura ilga plunksna* (pav. 3 : 3). Jų rasta 12 (k. Nr. 43, 60, 78, 218, 222, 226, 287 ir 5 pavieniai) — 15—33 cm ilgio, plunksnos 10—23 cm ilgio ir iki 3 cm pločio. Ietigaliai rasti kartu su kabliuku ir kilpele užsibaigiančia antkakle, lankine aguonine sege ir plačiuoju kovos peiliu. Kapai datuoti X a.

Ietigaliai ilga siaura plunksna Lietuvoje buvo naudoti tik vakarinėje dalyje. Tyrinėtojai juos datuoja X a. ir XI a. pradžia²². Latvijoje jie šiek tiek vėlesni (XI—XII a.), Skandinavijoje datuojami tuo pačiu laikotarpiu kaip ir Lietuvoje²³.

4.6. *Juostiniai ietigaliai* (pav. 3 : 4). Jų rasta tik 6 (k. Nr. 48, 50, 57, 72) ir 2 pavieniai — 20—40 cm ilgio, plunksnos 16—21 cm ilgio ir 2,4—3 cm pločio. Rasti kapuose kartu su kabliuku ir kilpele užsibaigiančia antkakle, pasaginėmis segėmis daugiakampiais galais, įvijine apyranke. Kapai datuoti X—XI a.

Archeologų nuomone, Lietuvos teritorijoje juostinių ietigalių dažniausiai randama vakarinėje dalyje, kiek rečiau — šiaurinėje bei rytinėje, datuojami IX—XI a.²⁴ O. Kuncienė, tyrinėjusi Lietuvos prekybinius ryšius su skandinavų kraštais, nurodo, kad Jauneikių kapinyne rastas 1 juostinis ietigalis su skliautiniu raštu puošta įmova yra nevietinis²⁵. Greičiausiai čia minimas kapinyne teritorijoje rastas juostinis ietigalis 42 cm ilgio ir 2,8 cm pločio plunksna (inv. Nr. AR 537 : 1308). Šiuo metu ietigalio įmova aptrupėjusi, rašto nematyti.

Juostiniai ietigaliai ornamentuotomis įmovomis priskiriami gotlandų importui ir datuojami IX a.²⁶

Be visų aprašytų ietigalių, kapinyne rastas dar 21 *įmovinis ietigalis*, dalis jų sulaužyta, išlikę tik fragmentai, todėl neįmanoma priskirti nė vienam tipui.

4.7. *Įtveriamieji ietigaliai* (pav. 3 : 5, 6) (k. Nr. 31, 103, 152, 166, 187, 223, 230, 291, 303, 347, 378 ir 4 pavieniai). Visi 15 kapinyne rasti ietigaliai — lauro lapo formos, vienas nuo kito jie skiriasi tik dydžiu. Trumpiausias ietigalis — 12 cm, plunksnos ilgis — 7, plotis — 2,5 cm, ilgiausias — 38 cm, plunksnos ilgis — 21, plotis — 3,2 cm.

Lietuvos teritorijoje įtveriamieji ietigaliai nebuvo paplitę, kiek daugiau jų rasta tik šiaurinėje dalyje. Ir Jauneikių kapinyne jie sudaro nedidelę dalį — apie 6,5%. Latvijoje įtveriamųjų ietigalių rasta daug daugiau, ypač iš VII—IX a.²⁷

Ankstystviausias įtveriamasis ietigalis Jauneikiuose rastas VI—VII a. datuojamame kape (Nr. 378). Gaila, kad kapas smarkiai apardytas ir, be ietigalio bei peiliuko, kitų įkapių jame neaptikta. Tačiau kapas pagal vietą kapinyne datotinas VI—VII a. Patys vėliausi įtveriamieji ietigaliai rasti kapuose kartu su lankinėmis aguoninėmis segėmis, įvijinėmis apyrankėmis, plačiaisiais kovos peiliais. Matyt, čia įtveriamieji ietigaliai buvo naudoti ilgesnį laiką — dar ir X, o gal ir XI a. (k. Nr. 31, 103, 187, 223).

Kaip jau minėta, ietigalių Jauneikių kapinyne rasta daug. Daugeliu atvejų į kapus dėta po kelias ietis. Dažniausiai porą sudarė tos pačios formos ietigaliai, nors randamos poros su skirtingos formos ietigaliais: lauro ir karklo lapo, lauro lapo ir rombine, karklo lapo ir rombine, profiliuota ir rombine plunksnomis. Įtveriamieji ietigaliai rasti tik su lauro lapo formos plunksna įmoviniais ietigaliais.

5. Išvados

1. Jauneikių (Joniškio raj.) kapinynas — vienas iš nedaugelio tyrinėtų Lietuvos TSR archeologinių paminklų, kuris davė tiek daug radinių VI—XI a. ginkluotei tirti. Į kapus vyrams čia dėti kovos peiliai, kalavijai ir ietys.

2. V—VI a. vyrai naudojo siaurus ilguosius kovos peilius su žiedu ant įkotės, VII—VIII a. — tokius peilius be rankenos žiedų, o VII—XI a. ypač paplito platusis kovos peilis-kalavijas. VII a. pradėti naudoti vienašmeniai kalavijai, tačiau didesnio populiarumo jie čia ir neįgavo.

3. Naudotos ietys su įmoviniais ir įtveriamaisiais ietigaliais. Įmoviniai ietigaliai sudarė didžiąją daugumą iečių antgalių; išskiriami 6 įmovinių ietigalių tipai: karklo, lauro lapo, rombo, profiliuota ir siaura ilga plunksna bei juostiniai. Įtveriamieji ietigaliai visi lauro lapo formos plunksna. Ankstyviausi ietigaliai — įmoviniai profiliuota ir rombine plunksnomis rasti VI a. kapuose. VII a. paplito įmoviniai karklo ir lauro lapo formų iečių antgaliai bei įtveriamieji. X—XI a. šalia karklo ir lauro lapo formos ietigalių naudoti siaura ilga plunksna bei juostiniai.

4. Ginkluotė kito mažai. Kaip ir VI—VII a., pagrindiniais ginklais X—XI a. liko ietys ir kovos peiliai. Žiemgalių vyrų ginklai turi daug bendrų bruožų su žemaičių, latgalių — sėlių to meto įkapėmis, nors ir skiriasi nuo pastarųjų: IX—XII a. latgaliai dažnai dėjo į kapą kovos kirvį, o žemaičiai nuo IX a. nenaudojo plačiojo kovos peilio. Žiemgalių karys skiriasi ir nuo kuršių kario — labai retai į žiemgalio kapą dedamas vienašmenis kalavijas, X—XI a. kapuose nėra žeberklinių ar su užbarzdomis įtveriamųjų ietigalių.

5. Jauneikių kapinyne rastas tik vienas iš kitų kraštų atvežtas juostinis ietigalis.

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos
Istorijos institutas

Gauta
1985.III.13

Išnašos

¹ Volkaitė-Kulikauskienė R. Lietuviai IX—XII a. V., 1970, p. 217; Volkaitė-Kulikauskienė R. Ginklai. — Kn.: Lietuvių materialinė kultūra IX—XIII a. V., 1981. T. 2, p. 37.

² Казакевичюс В. К. Оружие балтских племен II—VIII вв. на территории Литвы. Автореф. канд. дис. Вильнюс, 1984, с. 17.

³ Volkaitė-Kulikauskienė R. Lietuviai IX—XII a., p. 191; Lietuvos TSR archeologijos atlasas. V., 1978. T. 4, p. 124; Volkaitė-Kulikauskienė R. Ginklai, p. 24.

⁴ Kazakevičius V. Plinkaigalio kapinyno (Kėdainių raj.) kasinėjimų ataskaita (Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Istorijos instituto Archeologijos skyriaus archyvas, bylos Nr. 696, 933).

⁵ Inv. Nr. 438, 439.

⁶ Graudonis J. Izrakumi Lielupes krastā 1977 gadā. — Kn.: Zinātniskas atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1977. gadā petījumū rezultātem. Rīga, 1978, att. 9 : 12, 4, lpp. 45; Šnore E. Archeologiskās ekspedīcijas darbs Augšzemē 1978. gadā. — Ten pat, pav. 13 : 9, p. 80; Be to, 3 egz. yra Rygos istorijos muzejūje: iš Zieduonos (Bauskės raj.) mokyklos parke esančio kapinyno kapo Nr. 8 (inv. Nr. 10750 : 4), iš Zvardės Grynertų (Kuldygos raj.) kapinyno kapo Nr. 5 (inv. Nr. 9034 : 7) ir iš Buokių Abelių (Jekabpilio raj.) kapinyno kapo Nr. 14 (be inv. Nr., nes išlikę tik fragmentai).

⁷ Volkaitė-Kulikauskienė R. Ginklai, p. 24.

⁸ Ten pat, p. 24.

⁹ Ten pat, p. 37—39.

¹⁰ Tautavičienė B., Tautavičius A. Jauneikių (Joniškio raj.) senkapio tyrinėjimai 1976 m. — Kn.: Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976—1977 m. V., 1978, p. 58.

¹¹ Tarvydas B. Leporų iškasenos. — Gimtasai kraštas, 1934, Nr. 1, p. 37.

¹² Kazakevičius V. Vienašmenių kalavijų atsiradimas ir raida Lietuvoje. — Kn.: Lietuvos archeologija. V., 1981. T. 2, p. 46.

¹³ Volkaitė-Kulikauskienė R. Ginklai, p. 11; Kazakevičius V. Ietigaliai Lietuvoje V—VIII a. (2. Įmoviniai) [toliau — Ietigaliai Lietuvoje...].— Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A ser., 1979, t. 2(67), p. 62.

¹⁴ Kazakevičius V. Ietigaliai Lietuvoje... , p. 60.

¹⁵ Ten pat, p. 54.

¹⁶ Ten pat, p. 55.

¹⁷ Latvijas PSR arheoloģija. Rīga, 1974, lpp. 157.

¹⁸ Kazakevičius V. Ietigaliai Lietuvoje... , p. 59.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. Lietuvos archeologijos bruožai. V., 1961, p. 312.

²¹ Latvijas PSR arheoloģija, lpp. 157.

²² Volkaitė-Kulikauskienė R. Ginklai, p. 14.

²³ Ten pat.

²⁴ Volkaitė-Kulikauskienė R. Lietuviai IX—XII a., p. 231.

²⁵ Kuncienė O. Prekyba.— Kn.: Lietuvių materialinė kultūra IX—XIII a., p. 68.

²⁶ Volkaitė-Kulikauskienė R. Ginklai, p. 13, 68.

²⁷ Latvijas PSR arheoloģija, lpp. 157.

Могильник V—XI вв. у дер. Яунейкяй (Йонишкский р-н) (2. Оружие)

Вашкявичюте И. Ч.

Резюме

У ряда балтских племен существовал обычай хоронить умерших с оружием. Особенно богаты оружием земгалские могильники. Так, в могильнике Яунейкяй его обнаружено больше, чем орудий труда. Оружие здесь составляет 23% всех находок. В основном это боевые ножи, мечи и наконечники копий.

Самый распространенный тип боевого ножа в этом могильнике — широкий боевой нож, иногда называемый в литературе мечом. Обнаружено 37 ножей такого типа (рис. 1:1). Длина их — 27—53 см, клинок от рукоятки постепенно расширяется и у острия достигает 8 см. Обнаружено 14 ножей такого же типа, но миниатюрных, длиной 13—24 см. 2 ножа обнаружены в погребениях VI—VII вв., а остальные — в погребениях VIII—XI вв. Такими ножами пользовались земгалы, жямайты и латгалы.

Обнаружено 16 длинных узких боевых ножей. 11 из них имеют кольца на рукоятке (рис. 1:4). Длина их — 17—47, ширина клинка — 2,6—3 см. Ножи такого типа — редкая находка. Впервые в одном могильнике обнаружено такое большое их количество. Пользовались ими в V—VI вв.

Обнаружено 5 длинных узких боевых ножей без кольца на рукоятке (рис. 1:3). Длина их достигает 32—43, ширина клинка — 2,3—3,6 см. 2 из них обнаружено в погребениях VI—VII, остальные — в погребениях VIII—X вв. Они распространены в западной, центральной и северной частях Литвы.

Остальные 15 боевых ножей имеют прямые спинки, узкие клинки, а к острию сильно сужаются (рис. 1:5). Длина их достигает 24—29, ширина — 1,8—2,8 см, 7 из них обнаружено в погребениях VI—VII, другие — в погребениях IX—XI вв.

Однолезвийные мечи с рукоятками без перекрестий обнаружены в 2 погребениях VII в. (рис. 1:2). Длина их достигает 71—77, ширина клинка — 3—4 см. Мечи не были распространенным оружием среди земгалов. Они почти не встречаются и в других погребальных памятниках как на территории Литвы, так и Латвии.

Почти каждый мужчина захоронен с копьем. Обнаружено 232 наконечника копий, большую часть которых составляют втульчатые (217) наконечники 6 форм, и лишь 15 черенковых. Наиболее распространены наконечники иволистообразной формы (72) (рис. 2:1, 2), длина которых 10—25, ширина пера — 2—3,5 см. Ими пользовались в период от VII до XI вв. Это балтская форма наконечников копий, получившая начало скорее всего на территории Литвы.

Обнаружено 58 наконечников лавроволистообразной формы (рис. 2:3, 4), длина которых 12—27, ширина пера — 2,2—5 см. Этот вид наконечников был распространен на всей территории балтов в VII—VIII вв. Материал могильника у дер. Яунейкяй свидетельствует о том, что здесь ими пользовались еще в IX—XI вв.

Обнаружено 27 наконечников с ромбовидным пером (рис. 2:5, 6) 2 подтипов: одни — с длинным пером и короткой втулкой (длина пера — 11—17, втулки — 6—7 см), другие — с коротким пером и длинной втулкой (длина пера — 3—7, втулки — 23—26 см). Копья с пером I подтипа обнаружены в погребениях VI—VII вв., II подтипа — в погребениях VI—IX вв. Обнаружено 22 наконечника копий с профилированным пером (рис. 3:1, 2), длина которых 19—28, ширина пера — 3—4,6 см. Эта форма наконечников встречается на всей территории Литвы V—VII вв.

Обнаружено 12 наконечников копий с длинным узким пером (рис. 3:3), длина которых 15—33, ширина пера — 3 см. Эта форма характерна только для западной части Литвы X—XI вв.

Обнаружено 6 ленточных (узких) наконечников копий (рис. 3:4), длина которых 20—40, ширина пера — 2,5—3 см. Эти наконечники редко встречаются в северной части Литвы. Они более характерны для западной и центральной ее частей. Пользовались ими в X—XI вв.

Обнаружено 15 черенковых наконечников копий (рис. 3:5). Все они иволистообразной формы и отличаются друг от друга только размерами (12—38 см). На территории Литвы этот тип копий не был распространен. Обнаруженные черенковые копия датированы VII—XI вв.

Оружие земгалов имеет много общих черт с оружием соседей — жямайтов, латгав-тов-селов и куршей, но есть и различия.

Институт истории
Академии наук Литовской ССР

Поступило
13.III.1985

Vaškevičiūtė I.

5th—11th cent. barrow by Jauneikiai village (Joniškis distr.)
(2. Arms)